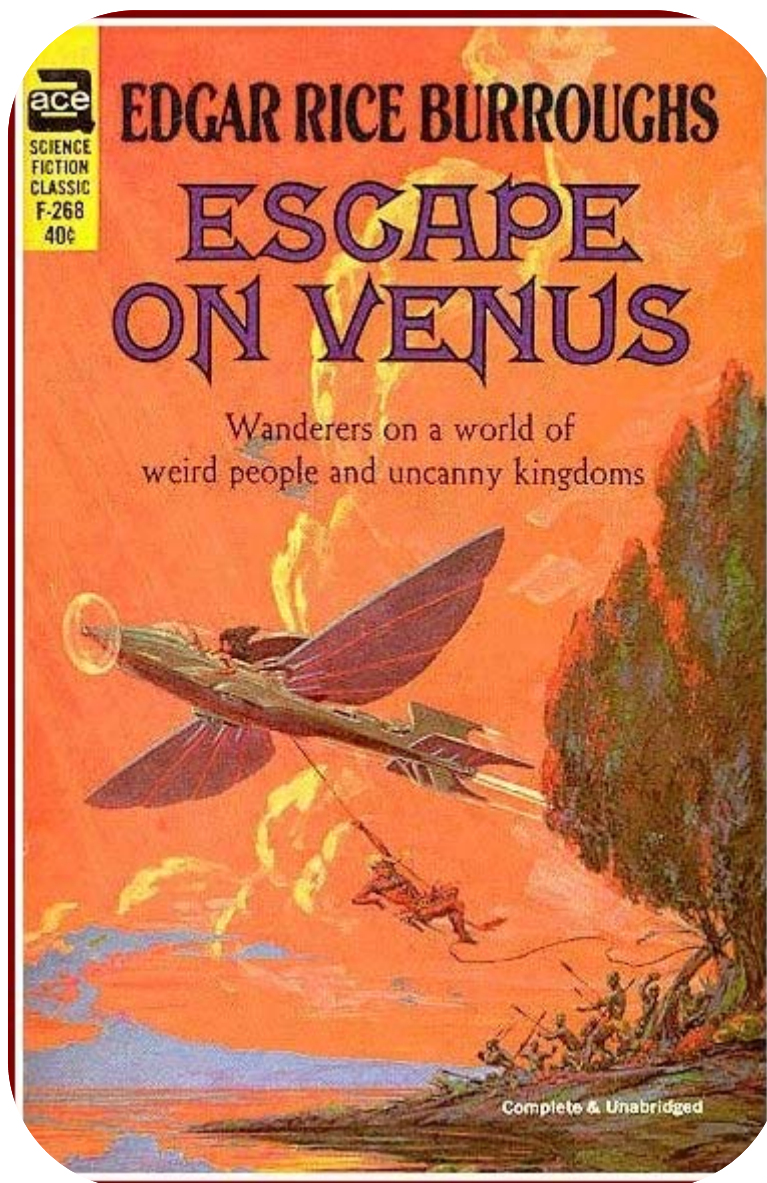

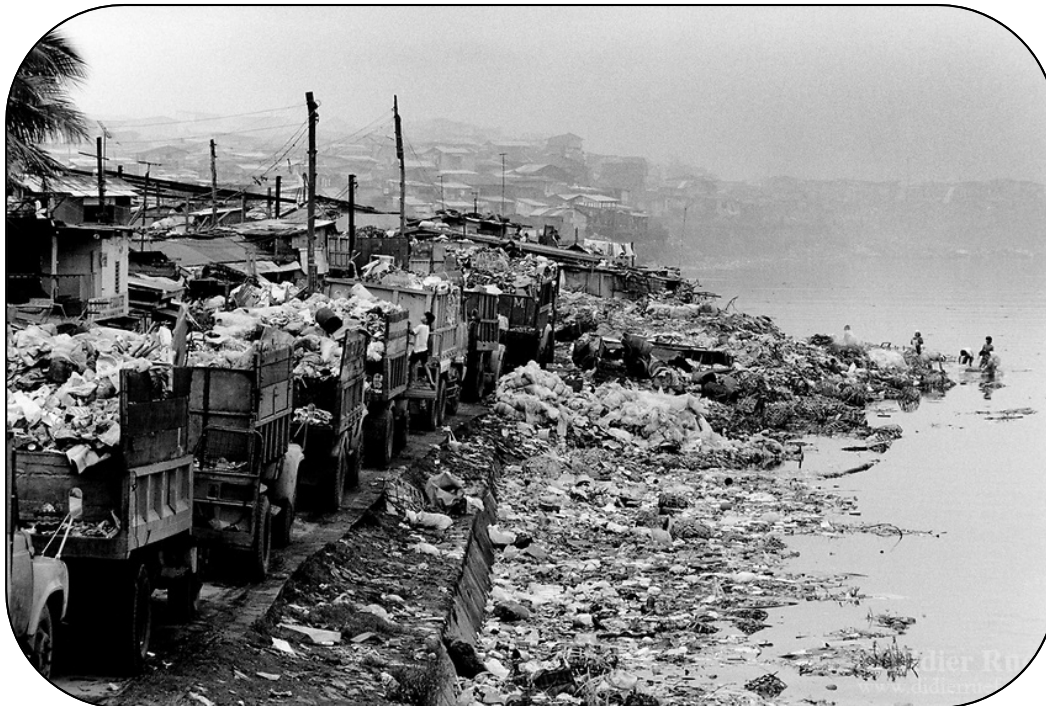
Sense of Wonder - Pocit úžasu

- Ohromení nad novým, neslýchaným,
- doposud nepředstavovaným.
- Pocit, který se čtenáře má zmocnit
- při četbě SF.
- „Zlatý věk SF je třináct let“
- Darko Suvin – *"another superannuated slogan of much SF criticism due for a deserved retirement into the same limbo as extrapolation"*.
- Paronika (Steam Girl) – Dylan Horrocks
- (in Nejlepší science fiction a fantasy 2011)

Bídny roky – Knut Faldbakken

- Norský 1976, česky 1981
- Soumračná země, Sweatwater
- Proces zezvířetění člověka v nelidských podmínkách
- Ekonomická krize – kolaps osmimilionového města

Triviální literatura

- Z latinského trivium (trojcestí) – tři základní předměty sedmi svobodných umění na středověkých univerzitách – gramatika, logika, rétorika.
- později trivialis = něco obecně dostupného, pouličního.
- Původně takto označovány prozaické texty, pokládané antickou poetikou za umění nižšího, lidového stylu.
- Dnes užíváme označení pro literaturu umělecky substandardní s výhradně zábavnou a relaxační funkcí, postrádající tvůrčí invenci, původnost a uměleckou kvalitu.
- Masová produkce, pouhé naplňování a obměňování kompozičních schémat.
- Atraktivní námět, dramatický děj se šťastným rozuzlením
- Exkluzivní prostředí
- Snadná a co nejširší srozumitelnost
- Konvenční, přehledné zpracování, jazyková kliše
- Schematičnost, stereotypnost
- Typizovanost postav – maximálně zjednodušená psychologie

Triviální fantastika

- Ondřej Neff – Tři eseje o české sci-fi (1985)
- Dvě cesty autora fantastiky:
 1. Důraz na překvapivost a novost fantastických prvků, udržování čtenáře v napětí, střídání a spojování atraktivních motivů
- Fantastický román pak je jen více či méně organicky propojeným řetězcem povídek nebo seriálových dílů zakládajících svou přitažlivost právě a pouze na „neočekávaném“. Jakmile autor pocítí, že by určitý motiv mohl potenciálního čtenáře přestat zajímat (jeho novost vyprchala), nahradí jej motivem jiným.
- 2. Svébytné umělecké dílo
- „[...] v druhé variantě šla řeč o umělecké tvorbě. A pokud jsem se správně vyjádřil a pokud mě čtenář správně pochopil, pak je asi jasné, že ani autorovi ani čtenáři „díla druhé varianty“ nezáleží na tom, zda vznikne sci-fi, SF nebo fantasy, vědeckofantastický román nebo napůl vědeckofantastický román nebo „vůbec ne“ fantastický román. Skutečné dílo přece projevuje svoji sílu bez ohledu na škatulku, do níž ho později zařadí příčinlivý třídítel.“

Ursula Le Guin – Pisálci a romanopisci

- **Virginia Woolf: Mr. Bennett and Mrs. Brown, 1923**

- To, co zakládá dobrou literaturu, je schopnost zachytit
- přesvědčivý charakter a ukotvit ho v díle.
- Živoucí postava vystupující z textu a nutící čtenáře
- dívat se, alespoň dočasně, na svět jejíma očima,
- je podstatou těch literárních děl, která jsou komplexní
- a uzavřená sama v sobě; nevyžadují žádná doplnění
- a čtenář po zavření knihy cítí pouze potřebu začít
- se znovu a objevit bohatství, které mu při prvním čtení mohlo uniknout.

- X
- Texty samy o sobě nekompletní, neodkazující převážně dovnitř, k textu a jeho myšlenkám, ale ven, charakteristicky směrem ke společnosti. Takové knihy zanechají čtenáře s pocitem nespokojenosti a neúplnosti, nutkáním k činu, ať již spočívajícím v přidání se k boji za sociální rovnost nebo přinejmenším ve vyplnění šeku.

Science Fiction and Mrs. Brown

- in Speculations on Speculation, 2005

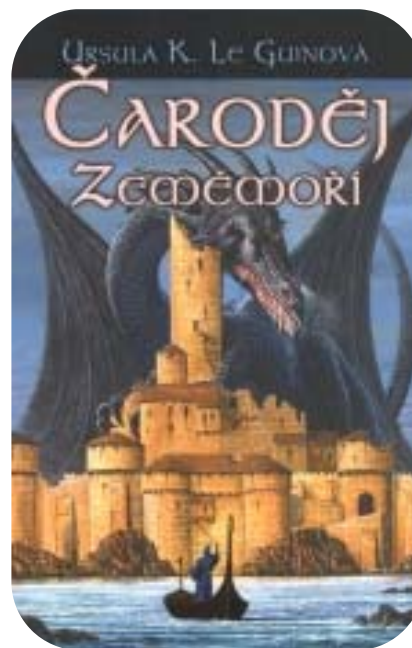
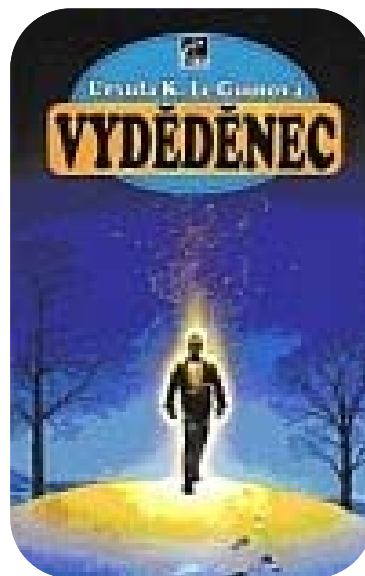
- **Ursula Le Guin**

- **Cyklus Zeměmoří**

- **Cyklus Hain (Ekumen)**

- **Levá ruka tmy**

- **Vyděděnec**

- **Je možné najít romanopisce science fiction? Je v science fiction místo pro paní Brownovou?**
- Není paní Brownová příliš rozsáhlým charakterem pro nablýskané kapitánské můstky vesmírných lodí překračujících rychlost světla na své cestě k neznámým planetám obydleným podivuhodnými formami života?
- Většina fantastických (nejen science fiction) textů se tolik soustředí na úžasné světy a převratné vynálezy, že zapomíná – z pohledu Le Guin – na to nejpodstatnější ležící u kořenů veškeré literatury: na lidskou bytost.

- Lidstvo X člověk
- Dokážeme si po měsíci a více od přečtení knihy vybavit jméno jejího hrdiny?
- „If Mrs. Brown is dead, you can take
- your galaxies and roll them up into a ball
- and throw them into the trashcan,
- for all I care. What good are all the objects
- in the universe, if there is no subject. [...]
- For we are not objects. That is essential.
- We are subjects and whoever among us
- treats us as objects is acting inhumanly,
- wrongly, against nature. “

Darko Suvin - SF and Genological Jungle

- Tendence k triviálnosti už v kořenech science fiction
- literatura dobrodružného putování
- fenomén populárněvědecké literatury
- subliteratura, zejména westerny a sentimentální příběhy.
- **Platforma, ze které vyrůst může a také vyrůstá literatura oprošťující se od laciných příběhů a primitivní technologické extrapolace a mířící k prostorám skutečné literatury.**
- Týká se jen menšinového podílu fantastických textů: „*Bohužel, většina z toho, co je publikován jako SF, je stále v té prenatalní nebo, lépe řečeno, regresivní fázi, v souladu s věčnými atributy science fiction: rakety, paprskomety, monstra, nebo v posledních dvanácti letech jejich poněkud sofistikovanější ekvivalenty.*“
- Principy dobrodružných cest a sentimentálních příběhů spolu s prajednoduchým rádobou vědeckým základem → výchova čtenářů s věčně nedospělým vkusem → neschopnost nastavit standardy pro SF, ocenit sofistikovanější a komplexnější díla → poptávka po trivialitách → reakce trhu

Bruce Sterling – Slipstream 1989

- SF ztratila aktuálnost a schopnost mluvit současným jazykem, aby se místo toho uzavřela do pohodlného doupěte dobře vyšlapaných postupů a ověřených témat.
- Tam, kde kdysi nabízela vhled do možné budoucnosti, nalézáme nyní pouze komerční brak ignorující všechny výzvy zvenčí a rezignující na jakýkoli vývoj.

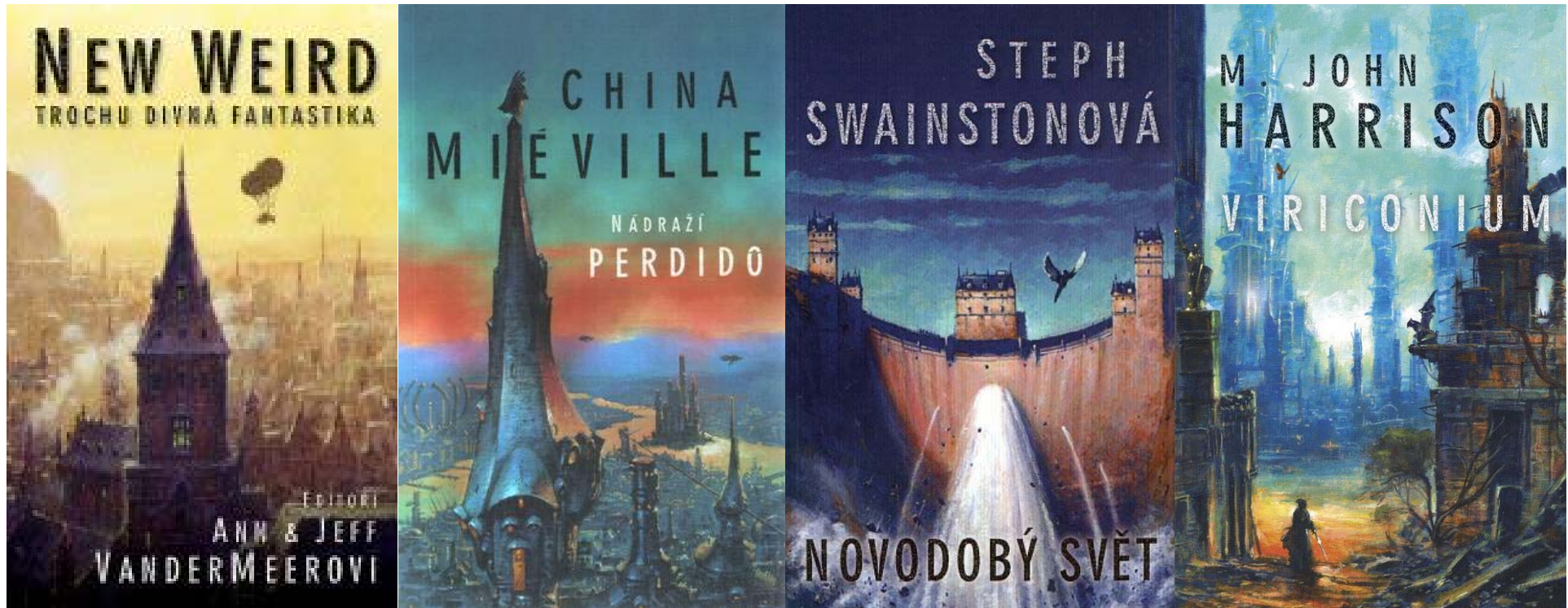
- „Antologie ze sdílených světů, nekonečné megasérie, knížky podle počítačových her, hrdinové sdílení bandou neumětelů a jejich dobrodružství uveřejňovaná pod jmény zavedených autorů. Pokračování na pokračování, trojdílná pokračování předchozích trilogií. Co je zde společným jmenovatelem a ohrožením? Ponížení jedinečné tvořivosti a triumf anonymního komerčního produktu.“

Slipstream

- *"Je to moderní způsob psaní, který oponuje naší dohodnuté realitě. Je to fantastické, někdy neskutečné, příležitostně spekulativní, ale ne tak důsledně. Nemá za cíl vyprovokovat "pocit úžasu", nebo systematicky extrapolovat na způsob klasické sci-fi. Místo toho je druh psaní, které vás donutí cítit se velmi divně. Prostě tak divně, jak je cítit život ve dvacátém století, pokud disponujete určitou citlivostí."*
- příliš podivné pro většinového čtenáře a příliš literární pro fanouška fantastiky
- netvoří nové světy, ale vytrhuje již stvořené z kontextu a obrací to naruby implikuje iluzivnost a bezesmyslnost takzvané reality
- Staví na hlavu konvence literární tvorby
- James Patrick Kelly
- Slipstream jako odmítání vysvětlení
- Tak, kde SF&F usiluje neznámé a cizí (strange) čtenáři přiblížit a učinit je uchopitelným a známým (familiar), slipstream ukazuje důvěrně známé v podivném světle, dosahuje tak odcizení a dojmu vzdálenosti věcí a jevů, které jsme si navykli pokládat za přirozené.

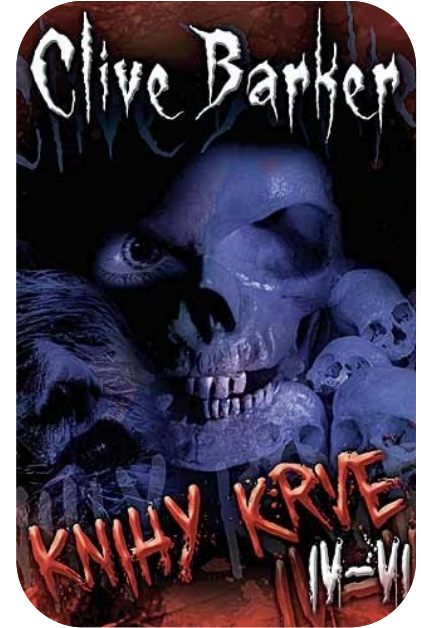
New Weird

- 1990, řada děl 2001 – 2005

- Překračování hranic mezi science fiction, fantasy, hororem
- Obraznost, surreálné obrazy, syrovost, bezprostřednost podání
- Odklon od zavedených komerčních klišé
- Příběh, literární kvalita

„Old“ weird a New weird

- **Weird Tales** (první číslo 1923, pulpový magazín, horor a fantasy)
- **H. P. Lovecraft, Clark Ashton Smith**
- „Weird“ – postupně se vyvinula v tradiční horor
- „weird“ – odkaz na nadpřirozený (fantastický)
- prvek stísněnosti a znepokojení
- **New weird - 2 impulsy:**
- **1. Nová vlna (New wave) 60. léta 20. stol.** - literárnost, mísení žánrů (science fiction a fantasy, i fantastika a mainstream), vysoké s nízkým, formální experimenty, boření tabu
- **2. Nový (transgresivní) horor – Clive Barker: Knihy krve** – bizarnost, grotesknost – ne „strašení“
- Vliv hororu: transformace i zohavení lidského těla
- Inspirace postmoderními technikami při zachování koherence příběhu a fikčního světa
- Inspirace aktuálním světem – častý politický a společenskokritický podtext

Násilná aktualizace fantastického textu

China Miéville (*1972) – Král krysa (1998, č. 2006),
Železná rada (2004, č. 2005), Kolejmoří (2012, č. 2013)

Člen (post)trockistické Socialistické dělnické strany

2001 kandidatura do britského parlamentu

- Bouřlivé diskuse a stati o politice
- kritika díla J.R.R. Tolkiena jako reakcionářského
- Zažitá kliše – neschopný kapitán, kterého nakonec nikdo neposlouchá
- Silný jedinec zachraňuje společnost, ale odmítá být jejím vůdcem...
- *„Dozrál čas na revoluci. Dlouhá léta vás vedl panovník a dovedl vás do neštěstí. Následovaly roky anarchie, strachu, hledání nového vůdce. Strach vás navzájem všechny odcizoval, takže jste neměly víru ve svůj národ. Teď už víte, čeho jste schopné, krysy už se nebudou kořit královským rozmarům.. Všechny jste si rovné, všechny spolupracujete, úcta se vyjadřuje těm, kdo si ji zaslouží, ne jen těm, kdo si na ni činí nárok... Svoboda, Rovnost... Bratrství, i když jste spíš sestry. Já nejsem princ Krysa, já nejsem král Krysa. Jsem prostě jedním z vás. Jsem občan Krysa.“*

Antiutopie

- Dystopie, Negutopie...
- Fiktivní společnost, která se vyvinula špatným směrem
- filozofická a umělecká odpověď na utopické představy o možném dokonalém uspořádání společnosti.
- Zlatým věkem utopie byla renesance se svým rozšiřováním duchovních obzorů člověka, zlatým věkem antiutopie je století dvacáté, ve kterém se na mnoha místech světa dostávají k moci vizionáři s jasnými představami o tom, jak by měl svět vypadat.
- Největším inspirací – stalinský režim v Sovětském svazu
- Ústřední rysy
- Alegoričnost – Julij Kagarlickij „Ani Huxleyho Konec civilizace, ani Vonnegutovo Mechanické piano nebo Kolíbka, ani 451 stupňů Fahrenheita od Raye Bradburyho nebyly napsány pouze o tom, co se může stát. Jsou to knihy o tom, co je“
- Modelový časoprostor – vykreslen pouhý fragment světa, kde se příběh odehrává – město, ostrov, stát – zbytek neurčitý, nejasný
- Mizivé povědomí o minulosti, o zbytku světa

• Charakteristická témata

- **Politika** – totalitní společnost, třída privilegovaných X většina žije v nedostatku a nedůstojných podmínkách
- Antiutopie komunistického vzoru x kapitalistického – volný trh a výroba nade vše
- **Ekonomika** – často řízená státem – plánování, bující černý trh s nedostatkovým zbožím
- **Sociální stratifikace** – vyšší a nižší třída
- **Rodina** – rozbití rodiny, institucionalizovaná „úlová“ výchova
- **Sexualita** – odemočnění – přidělení partneri x nevázanost, zábava
- **Náboženství** – role utlačovatele i utlačovaného
- **Násilí, válka** – uměle vyvolávaná nenávisť vůči třídě lidí, jinému státu, válka jako zdůvodnění represí
- **Příroda, životní prostředí** – podřízená vrstva odtržena od kontaktu s přírodou, zničené životní prostředí, vše podřízeno výrobě
- **X** „zelené antiutopie“ (Russel Hoban – Riddley Walker)

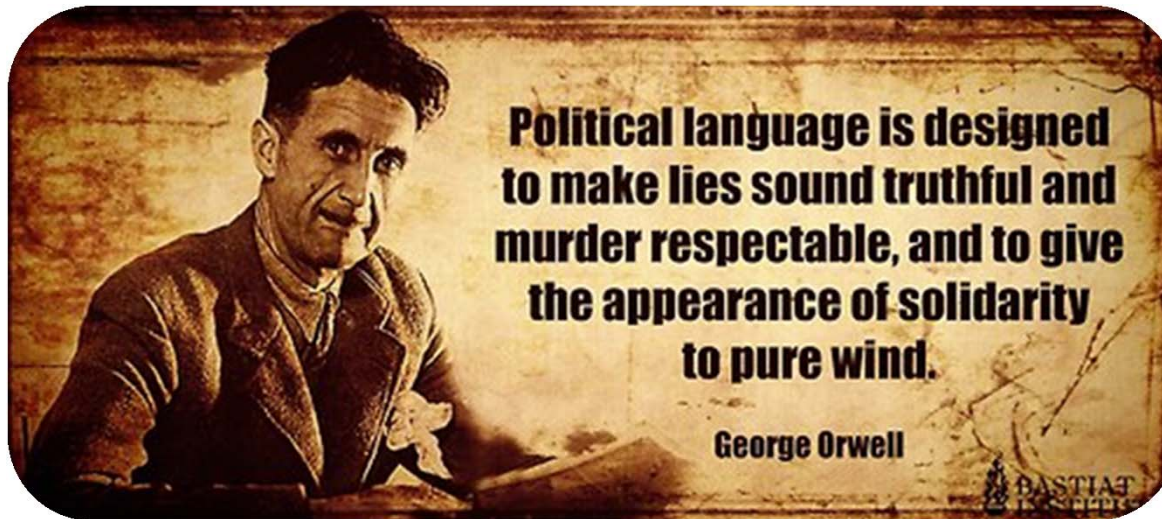
- Uniformita Jednotnost Kolektivnost
- Institucionalizovaný život bez nároku na osobnost, na soukromí
- Člověk jako číslo **KONFLIKT** touha po prožití vlastního příběhu

- Daniela Hodrová: „V románech s kolektivní postavou, tj. s postavou „bez příběhu“ či s neosobním příběhem diktovaným ideologií, spočívá vzpoura postavy právě v útěku k vlastnímu příběhu, v pokusu jej realizovat [...].“
 - Vzpoura Čin Naděje Neúspěch

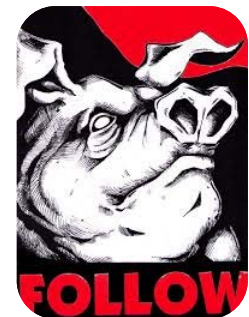
George Orwell

- Eric Arthur Blair 1903 –1950
- „Každou řádku, kterou jsem od roku 1936 napsal a která stojí za zmínku, jsem přímo či nepřímo psal proti totalitarismu a pro demokratický socialismus, jak jej chápu.“

- **1984** **Farma zvířat**
- 1949 Vznik za 2. světové války, vydáno 8. 1945
- Zfilmováno 1954, 56, 84 Filmová adaptace 1954, 1999
- Brazil (Terry Gilliam)
- Equilibrium

- Doublethink
- Rozporné informace si neodporují
- Newspeak
- Nemožnost vyjádřit ideologicky
- závadné názory, zužování slovní zásoby
- Vaporizace
- Vapor – pára - vymazání
- Ideozločin
- Myšlenkový zločin, zločin proti Straně
- Udržovací válka
- Udržuje společnost v ideálním stavu – bez možnosti přemýšlet
- 4 nohy dobré, 2 nohy špatné
- 4 nohy dobré, 2 lepší
- Všechna zvířata jsou si rovna, ale některá jsou si rovnější

Aldouse Leonard Huxley - Konec civilizace aneb báječný nový svět

- 1894 – 1963
- Pacifista a humanista, intelektuál, filozofický mysticismus
- 1932, česky 1932, 1970

Londýn 2054

odpověď na utopická díla H. G. Wellse

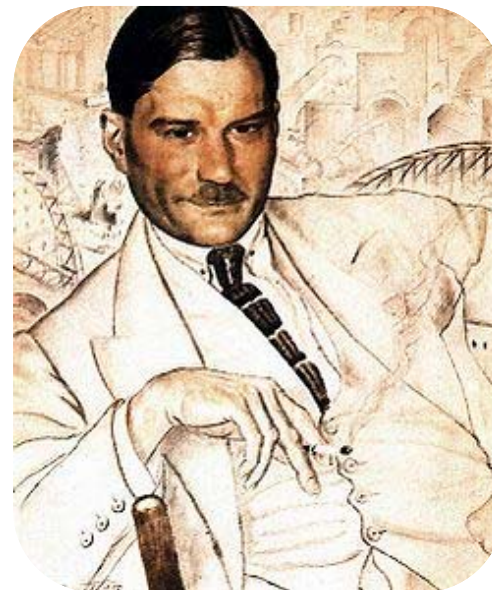
Až spáček procitne (When Sleepers Wake)
Lidé jako bozi (Men Like Gods 1923).

- Predestinace v zárodečném stádiu
- Náboženstvím je zvyšování spotřeby
- Náplň života – práce a plytká zábava, sex jako sport, soma jako uvolnění
- Nedospělá populace – až do 60. let, kdy umírají

X ušlechtilý divoch

Jevgenij Ivanovič Zamjatin – My

- 1884 – 1937
- 1921, česky 1927
- Příběh inženýra D-503
- Jednotný stát – nejvyšší činitel Dobrotitel
- Prosklené domy, nalinkovaný život,
- povolenky pro sex ve vyhrazených hodinách,
- předepsaných 50 kousnutí u každého sousta.

Entropie X Energie

• automaticnost, strojovost	tvořivost
• dehumanizace, pasivita	svobodomyšlnost
• poslušnost, sterilita	hledání alternativ
- Triumfující člověk davový
 - Operace mozku odstraňující představivost

Karel Čapek - autor antiutopií?

- **Válka s mloky** 1936
- Lebensraum
- Hnědá barva
- „Zejména v Německu byla veškerá
- vivisekce (mloků) přísně zapovězena,
- ovšem jen židovským badatelům.“

- **RUR** 1920
- **Továrna na absolutno** 1922
- Vynález českého inženýra – dokonalé spalování – uvolňuje se
- při něm absolutno – činí z lidí náboženské fanatiky → válka
- Popisuje začátek antiutopického stavu (**RUR**)
- Není ústřední hrdina– reportážní styl (**Válka s mloky**)
- Zobecnění – činy lidstva, manipulovatelnost davu,
- Alegoričnost

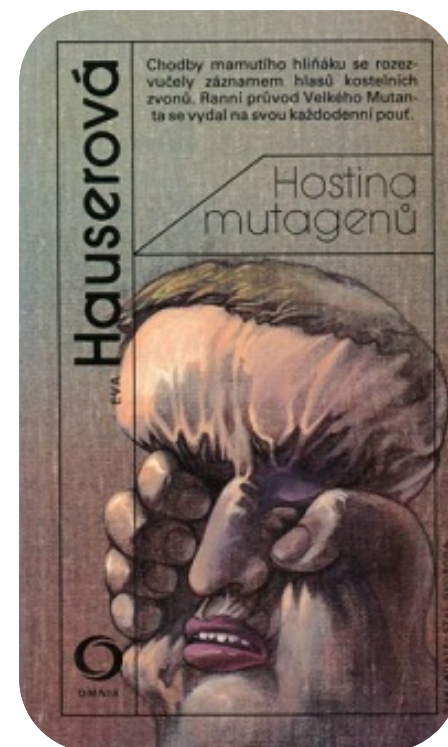

- **Josef Pecinovský – Její Veličenstvo**
- **Nos to závaží, Index vitality,**
- **Vlezla koupelnovým oknem**
- **Ivan Kmínek – Utopie, nejlepší verze**
- **Ústřední kancelář vesmíru se neozývá**

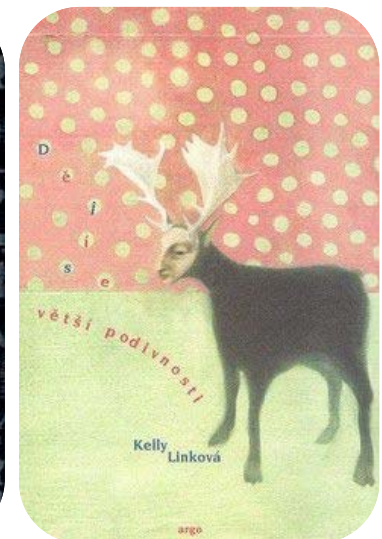
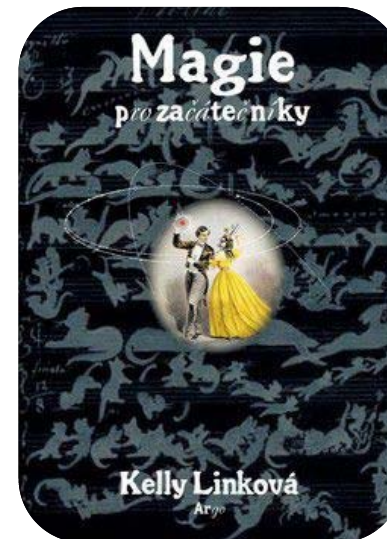
- **Eva Hauserová – U nás v Agónii**
- **Hostina mutagenů**

- **Satira, posměšek, groteska**
- Znechucení soudobou situací, vyhlídka neměnné budoucnosti
- Etické otázky a komunální humor
- Všemocnost úředníků, přebujelost byrokracie
- Zanedbanost, oprýskanost životního prostoru
- Zhroucení sociálních vazeb – špehující susedé, domovní důvěrníci

Kelly Linková

- *1969 USA
 - Ocenění: Hugo, Nebula, World Fantasy...
 - Na pomezí žánrů – prvky science fiction, fantasy, hororu, magický realismus...
 - „Pohádky pro dospělé“
 - „*Proč chcete jet kolem světa?*“ „*Protože skrz zemi to nejde.*“
 - Hra s příběhem, atmosférou, s jazykem. Nápaditost, nespoutanost hranicemi zvoleného žánru ani urputnou snahou o poselství.
-
- Dějí se i větší podivnosti (2001, č. 2008)
 - Magie pro začátečníky (2006, č. 2008)

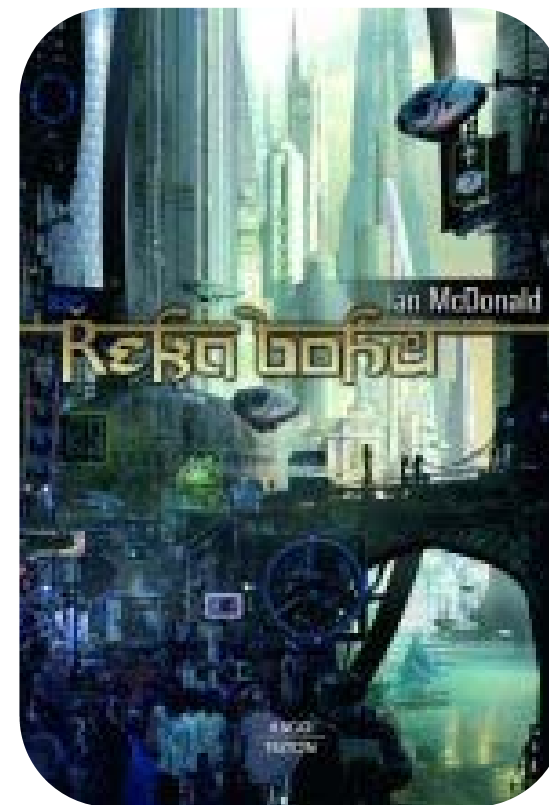
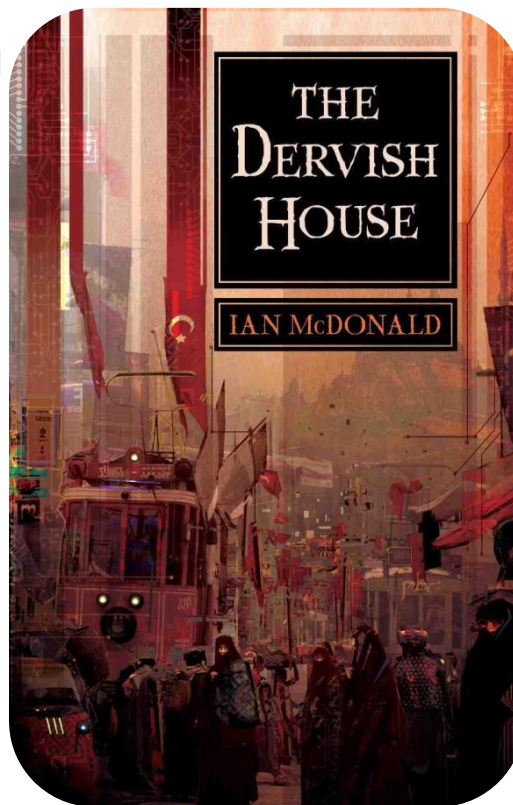

Ian McDonald

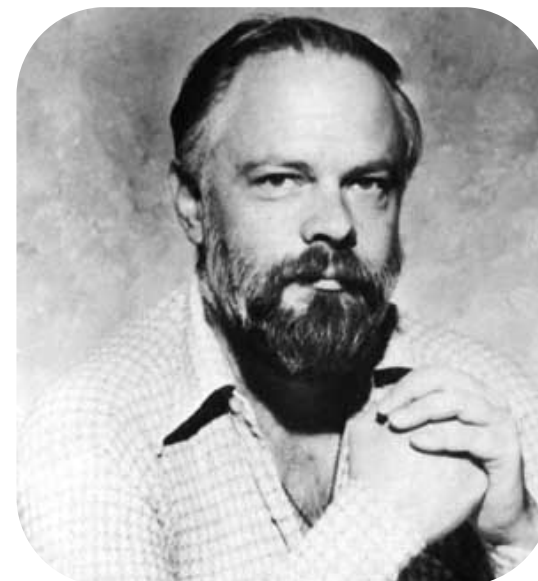

- * 1960 Spojené Království
- Umělá inteligence, pokročilé technologie,
- Blízká budoucnost
- Indie, Brazílie, Turecko... psaní přizpůsobené zvolenému prostředí
- Mnohohrstevnaté, komplexní,
- Množství prolínajících se příběhů
- Literární kvalita

- Řeka bohů (2004, č. 2009)
- Brasyl (2007, č. 2010)
- Cyberabad Days (2009)
- The Dervish House (2010)

Philip K. Dick

- Terry Gilliam: *„Všem, kdo mají pocit, že se ztratili*
- *v nekonečně se množící realitě moderního světa,*
- *chci připomenout jednu věc: Philip K. Dick tu byl*
- *před vámi.“*
- 1928 – 1982
- Schizofrenie, experimenty s drogami
- Dílo – ztráta veškerých záchytných bodů, nejistota a pochybnost o tom, co je ještě realita a co už ne, hranice včetně té mezi životem a smrtí jsou vzájemně prostupné a ani prostor ani čas se nechovají tak, jak bychom od nich očekávali.
- Vyšinutá realita, katastrofické vize, osamostatňující se stroje
- **Blade runner: Sní androidi o elektrických ovečkách?, Minority report**
- **Ubik. Muž z vysokého zámku, Král úletů**
- Sbírkky povídek: **To je wub, kapitáne. Planeta, která neexistovala I a II**
- *„Skutečnost je to, co nezmizí, když v to přestanete věřit.“*

Paolo Bacigalupi

- * 1972
- Ocenění: Hugo, Nebula, Compton Crook,
- Theodore Sturgeon award,
- nominace na National Book Award
- Ekologické náměty, důsledky genetické modifikace
- potravin, bioinženýringu
- Etické otázky, zpochybnění dominance západní kultury
- – střet západní a východní civilizace,
- drastické sociální a politické změny, podstata člověka

- Sběrka povídek [Čerpadlo 6](#) (2008, č. 2010)
- [Dívka na klíček](#) (2009, č. 2011)
- [Prachožrouti](#) (2010, č. 2013)
- Povídky: [Flétnová dívka](#), [Popkomando](#),
- [Lovec tamyryšků](#), [Písek a struska...](#)

Orson Scott Card

- * 1951, Richland, Washington
- Ocenění – Hugo, Nebula, Locus, World Fantasy
- Kontroverzní postava: stará mormonská rodina,
- působil jako misionář, odsuzování sňatků mezi jedinci
- stejného pohlaví, odmítání globálního oteplování x podpora výzkumu alternativních zdrojů energie.
- **X** Esteticky a myšlenkově bohaté dílo
- Enderova hra (1985-2005, č. 1994-2010)
- Mluvčí za mrtvé
- Xenocida
- Děti ducha
- Enderův stín

Neal Stephenson

- *1959 Maryland, USA
- Geografie a fyzika, poradce ve vývoji suborbitální kosmické stanice.
- Memetika, nanotechnologie, kybernetika, počítačové viry
- a sumerské mýty, filozofie,, sociální systémy, metafyzika,
- virtuální realita
- Předpověděl mnohé dnes běžně používané technologie
- **Cyberpunk**

- **Velké U** (1984, č. 2003)
- **Sníh** (1992, č. 2007)
- **Diamantový věk** (1995, č. 2001)
- **Anatém** (2008, č. 2012)

